

Naujos redakcijos Lietuvos medicinos norma MN 40:2021 „Akušeris“. Komentariai ir paaiškinimai

Artūras Šimkus

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos Asmens sveikatos departamento Pirminės sveikatos priežiūros ir slaugos skyrius

Asmens sveikatos priežiūros specialistų, dirbančių Lietuvoje, kompetenciją reglamentuoja Lietuvos medicinos normos, kurias savo įsakymu tvirtina Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras. Kiekvieną Lietuvos medicinos normą kuria, peržiūri ir pagal poreikį keičia ministro įsakymu sudaryta 8–12 asmenų darbo grupė, kurios sudėtyje yra mokymo institucijų, specialistų profesinių organizacijų, pacientų interesus atstovaujančių organizacijų, kontroliuojančiųjų institucijų ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos atstovai. Kompetencijų dalis, kurią sudaro reikalavimai specialisto žinojimui, išmanymui ir gebėjimams, rengiama atsižvelgiant į studijų programų turinį, naujausius sveikatos mokslų pasiekimus, kitų šalių geruosius pavyzdžius ir mokslo įrodymais pagrįstus diagnostikos ir gydymo arba slaugos metodus. Rašant kompetencijų dalį, kuri praktikoje turbūt yra aktualiausia, didžiausia darbo dalis tenka mokymo institucijų ir specialistų profesinių organizacijų (pvz., kolegijų, specialybės draugijų) atstovams. Pateikiame keletą paaiškinimų apie pakeitimus, kurie akušeriams yra pakankamai nauji, tačiau būtini gerinant Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos efektyvumą, siekiant sveikatos priežiūros paslaugų kokybės ir pacientų saugumo.

Naujos redakcijos Lietuvos medicinos norma MN 40:2021 „Akušeris“ yra patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2021 m. gegužės 21 d. įsakymu Nr. V-1166 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 40:2021 „Akušeris“ patvirtinimo“. Aktualią šio įsakymo redakciją galima rasti ir teisės aktų registre internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/1bdf86b076cb11e49710918558376243/asr>.

TEISĖS

10.3. skirti ir išrašyti medicinos pagalbos priemonės sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka ir būtiniosios medicinos pagalbos atveju teikdamas medikamentinę pagalbą, savarankiškai skirti vaistinius preparatus, įrašytus į Vaistinių preparatų, kuriuos savarankiškai gali skirti akušeris, teikdamas medikamentinę pagalbą būtiniosios medicinos pagalbos atveju, sąrašą (Lietuvos medicinos normos 1 priedas), skirti vaistinių preparatų sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka pagal patvirtintą Gimdyvei ar naujagimiui akušerio skiriamų vaistų sąrašą (Lietuvos medicinos normos 2 priedas).

Komentaras: ši nuostata aktualiausia yra GMP skubiosios medicinos pagalbos slaugos specialistais dirbantiems akušeriams. Iki MN 40:2021 pakeitimų įsigaliojimo akušeriai, teikiantys būtinąją medicinos pagalbą, neturėjo teisės vienkartiniam vartojimui (naudojimui) paskirti vaistinio preparato (t. y. be gydytojo paskyrimo duoti, pvz., skausmą mažinančių antihipertenzinių ar kt. vaistinių preparatų, reikalingų būtinajai medicinos pagalbai suteikti).

Šioje vietoje būtų naudinga prisiminti, kad būtinajai pagalbai yra priskiriama pirmoji pagalba ir skubioji pagalba.

[Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. balandžio 8 d. įsakymu Nr. V-208 „Dėl Būtiniosios medicinos pagalbos teikimo tvarkos ir masto aprašo patvirtinimo“:

„3. Asmens sveikatos priežiūros įstaigose (teikiančiose ambulatorines ir (ar) stacionarines paslaugas) teikiama skubioji medicinos pagalba yra kvalifikuota asmens sveikatos priežiūros paslauga, kurią teikia gydytojas

arba gydytojas kartu su kitais asmens sveikatos priežiūros specialistais. Skubioji medicinos pagalba – tai medicinos pagalba, teikiama nedelsiant (1 kategorija) arba neatidėliotinai (2, 3, 4 kategorijos), kai dėl ūmių klinikinių būklių, nurodytų Aprašo 1 ir 2 prieduose, išdėstytų Vaikų skubiosios medicinos pagalbos masto lentelės ir Suaugusiųjų skubiosios medicinos pagalbos masto lentelės (toliau – lentelės) 3 skiltyje, gresia pavojus paciento ir (ar) aplinkinių gyvybei arba tokios pagalbos nesuteikimas laiku sukelia sunkių komplikacijų grėsmę pacientams.

<...>

7. Būtinoji medicinos pagalba asmens sveikatos priežiūros įstaigose teikiama visiems pacientams. Būtinoji medicinos pagalba teikiama etapais: pirmiausia suteikiama pirmoji medicinos pagalba, po to – skubioji medicinos pagalba.“].

Svarbu pažymėti, kad Lietuvos medicinos normos MN 40:2021 „Akušeris“ 2 priede Gimdyvei ar naujagimiui akušerio skiriamų vaistų sąraše išvardytus vaistinius preparatus akušeris savarankiškai gali skirti tik tuo atveju, kai teikia Gimdymo namuose priežiūros paslaugą. Šios paslaugos teikimo aprašas yra patvirtintas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2019 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. V-10 „Dėl Gimdymo namuose priežiūros paslaugos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Aktualią šio įsakymo redakciją galima rasti internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/29b47340127b11e9b2b6e7cdb14007b4>.

10.4. pagal kompetenciją konsultuoti pacientę, fizinius ir juridinius asmenis Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka;

Komentaras: ši nuostata, nors ir atrodo labai elementari, tačiau ji yra nauja, ankstesnėje medicinos normos redakcijoje jos nebuvo, sudaro prielaidas savarankiškų akušerio paslaugų (konsultacijų) įvedimui, kurios tampa vis aktualesnės, siekiant, kad kuo daugiau asmens sveikatos priežiūros paslaugų gyventojams būtų suteikta ambulatoriškai. Kadangi nėščiąjų priežiūra priskiriama šeimos gydytojo komandos kompetencijai, tai šioje komandoje dirbantys akušeriai kai kurias savo funkcijas galėtų teikti savarankiškai.

10.6. nustatyti vaiko gimimo momentą Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo nustatyta tvarka;

Komentaras: nauja nuostata, medicinos normoje įgyvendinanti Lietuvos Respublikos vaiko gimimo momento nustatymo įstatymo nuostatas [Vaiko gimimo momentą nustato sveikatos priežiūros specialistai]. Aktualią šio įsakymo redakciją galima rasti internete: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B09F5ED0F81B/asr>.

10.10. tvarkyti paciento duomenis, įskaitant sveikatos duomenis, vykdant Lietuvos medicinos normoje nurodytą veiklą, Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų, reglamentuojančių pacientų asmens duomenų tvarkymą, nustatyta tvarka;

12.14. laikytis profesinės etikos principų, gerbti pacientų teises ir jų nepažeisti, saugoti profesinę paslaptį ir visą informaciją apie pacientą laikyti konfidencialia; kitiems asmenims ši informacija gali būti atskleista Europos Sąjungos ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatytais pagrindais ir tvarka;

Komentaras dėl 10.10. ir 12.14. papunkčių: įsigaliojus Bendrajam asmens duomenų apsaugos reglamentui, visos ministerijos ir joms pavaldžios įstaigos turėjo peržiūrėti teisės aktų, reglamentuojančių asmens duomenų tvarkymą, atitiktį šiam reglamentui. Specialiųjų kategorijų (informacija apie sveikatą ir kt.) asmens duomenų apsaugai skiriamas ypatingas dėmesys. Asmens duomenų tvarkymas laikomas teisėtu tik tuo atveju, jeigu jis atitinka Bendrojo duomenų apsaugos reglamento 5 ir 6 straipsnių nuostatų reikalavimus, o specialiųjų kategorijų asmens duomenų tvarkymas 9 straipsnio nuostatas. Sveikatos apsaugos ministerija privalo užtikrinti sveikatos duomenų (specialiųjų kategorijų asmens duomenų) tvarkymo politiką, atitinkančią Bendrojo asmens duomenų reglamento nuostatas. Atsižvelgiant į tai, keičiant medicinos normas, buvo aiškiai įvardyta, kokią veiklą

vykdydamas akušeris gali tvarkyti paciento sveikatos duomenis, įtvirtinta pareiga saugoti profesinę paslaptį ir visą informaciją apie pacientą laikyti konfidencialia bei numatyta prievolė tobulinti kvalifikaciją asmens duomenų apsaugos srityje, nes akušeriai privalo išmanyti asmens duomenų apsaugos principus ir jų laikytis.

12.12. taikyti Lietuvos Respublikoje tik sveikatos mokslo ir praktikos įrodymais pagrįstus saugius tyrimo, diagnostikos ir gydymo metodus, išskyrus kituose teisės aktuose nustatytas išimtis;

Komentaras: nuostata, padedanti užtikrinti pacientų saugumą ir garantuojanti, kad pacientams bus teikiamos tik saugios asmens sveikatos priežiūros paslaugos.

12.24. pranešti teisėsaugos ir kitoms valstybės institucijoms apie sužalotus ar smurtą patyrusius asmenis, kuriems dėl nusikalstamos veikos galėjo būti padaryta žala, Lietuvos Respublikos teisės aktų, reguliuojančių tokios informacijos teikimą, nustatyta tvarka;

12.25. pagal savo kompetenciją koordinuoti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą Lietuvos medicinos normos 12.24 papunktyje nurodytiems smurtą patyrusiems asmenims;

Komentaras: 12.24 ir 12.25 papunkčius reikėtų skaityti nuosekliai, nes jie papildo vienas kitą ir sužalotiems arba smurtą patyrusiems asmenims sudaro sąlygas reikiamas asmens sveikatos priežiūros paslaugas, nelikti užmirštiems visoje sveikatos sistemoje. 12.25 papunktis neįpareigoja akušerio nuolat koordinuoti nukentėjusiam asmeniui teikiamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų, tačiau sukuria pareigą pasidomėti, ar galiausiai toks asmuo gavo sveikatos priežiūros paslaugas, kurios jam buvo reikalingos.

KOMPETENCIJA

14.8. naudojimosi informacinėmis ir ryšio technologijomis būdus ir mokėti jais naudotis;

16.11. naudotis ir dirbti su elektronine sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacine sistema;

16.12. surasti, tvarkyti, kaupti, sisteminti ir perduoti informaciją;

Komentaras: atsižvelgiant į tai, kad asmens sveikatos priežiūros paslaugos pradedamos teikti ir netiesioginio kontakto su pacientu būdu, o medicininės dokumentacijos formos perkeliama į elektroninę erdvę ir ten pildomos, visiems sveikatos priežiūros specialistams būtina suprasti informacines ir ryšių technologijas, mokėti naudotis informacinėmis sistemomis (tiek vidinėmis, naudojamomis sveikatos priežiūros įstaigose, tiek ESPBI IS (e-sveikata)).

14.12. socialinių, kultūrinių, ekologinių, ekonominių, religinių ir kitų veiksnių įtaką moters ir naujagimio sveikatai;

Komentaras: konkretizuotas vienas papildomas veiksnys, kurį įprastai būtų galima priskirti ir „kitiems veiksniams“, tačiau Lietuvoje atsirandant vis daugiau įvairaus religijos išpažįstančių asmenų, religinis veiksnys, teikiant asmens sveikatos priežiūros paslaugas, tampa itin jautrus ir svarbus.

15.15. ginekologinėmis ligomis sergančių moterų priežiūros ypatumus;

15.17. imunoprofilaktikos principus ir jos įtaką sveikatai;

15.19. dietetikos pagrindus;

16.8. esant mažos rizikos nėštumui paskirti tyrimus ir įvertinti jų rezultatus Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2013 m. rugsėjo 23 d. įsakymo Nr. V-900 „Dėl Nėščųjų, gimdyvių ir naujagimių sveikatos priežiūros tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatyta tvarka;

17.3. pasiruošti ir atlikti kraujo ir jo komponentų transfuziją;

- 17.4. taikyti deguonies terapiją;
- 17.5. paruošti antibiotikus injekcijoms ar infuzijoms ir jas atlikti;
- 17.6. dirbti su švirkštinėmis pompomis ir lašų dozatoriais;
- 17.7. stebėti, registruoti ir vertinti pacientės skysčių balansą;
- 17.8. dėti vaginalines, rektalines žvakutes;
- 17.9. lašinti lašus į akis, nosį, ausis;
- 17.10. uždėti kompresus ir pavilgus;
- 17.11. uždėti šilumos ar šalčio aplikacijas;
- 17.13. skatinti šlapinimosi refleksą;
- 17.14. paruošti akušerio darbo vietą pagal aseptikos ir antiseptikos reikalavimus;
- 17.16. ruošti, pakuoti medicinos priemones sterilizacijai, juos sandėliuoti;
- 17.17. dirbti su medicinos priemonėmis ir jas prižiūrėti;
- 17.19. tvarkyti medicinines atliekas;

Komentaras: iš pirmo žvilgsnio tai labai elementarios ir nesudėtingos funkcijos, tačiau ankstesnėse Lietuvos medicinos normos MN 40:2021 „Akušeris“ redakcijose jos nebuvo aiškiai reglamentuotos, todėl trūko aiškumo tiek teisiniu aspektu, tiek akušerių kasdienėje praktikinėje veikloje.

17.21. paimti, paruošti ir siųsti ėminius laboratoriniams diagnostiniams tyrimams, įskaitant gimdos kaklelio citologinį tepinėlį, ir pagal savo kompetenciją apie tyrimų rezultatus informuoti pacientę;

Komentaras: kompetencija praplėsta ir papildyta gebėjimu informuoti pacientę apie tyrimų rezultatus, jų neinterpretuojant.

17.23. nustatyti nėštumą ir jo dydį (laiką) bei gimdymo terminą;

Komentaras: kompetencija praplėsta ir papildyta gebėjimu nustatyti ne tik nėštumo faktą, bet ir nėštumo laiką, gimdymo terminą.

17.28.2. užrašyti ir įvertinti kardiokogramą, nestresinį testą, pastebėjus patologinių pokyčių informuoti gydytoją;

Komentaras: kompetencija praplėsta ir papildyta nestresinio testo atlikimu.

17.30. savarankiškai prižiūrėti gimdyvę visais savaiminio gimdymo periodais, kai nėra didelės rizikos nėštumo veiksnių, pildyti dokumentaciją, priimti sprendimus dėl būtinybės konsultuotis su gydytoju;

Komentaras: papildyta gebėjimu priimti sprendimą dėl būtinybės (kada?) akušerei konsultuotis su gydytoju.

17.41. atlikti sveikų naujagimių akių tikrinimą – akių dugno raudonojo reflekso tyrimą;

17.42. atlikti sveikų naujagimių kritinių įgimtų širdies ydų tikrinimą – įsotinimo deguonimi matavimo per odą ir širdies susitraukimo dažnio registravimo tyrimą;

17.43. atlikti sveikų naujagimių transkutaninio bilirubino kiekio matavimą;

17.45. mokyti tinkamo ir taisyklingo naujagimio žindymo;

17.48. atlikti naujagimio bambutės priežiūrą;

17.51. atpažinti moters emocinius sutrikimus, ypač pasireiškiančius po gimdymo, suteikti pradinę psichologinę pagalbą ir rekomenduoti kreiptis į specialistą konsultacijai;

17.55. prižiūrėti, šalinti drenus;

17.56. suteikti pagalbą vemiančiai pacientei;

17.61.5. pasiruošti defibriliacijai ir asistuoti jos metu;

17.62. paskirti ir atlikti imunoprofilaktinius skiepėjimus naujagimiams, vaikams ir suaugusiems Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. rugsėjo 23 d. įsakymo Nr. 468 „Dėl Imunoprofilaktikos organizavimo ir atlikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatyta tvarka;

17.64. nustatyti kraujo grupę pagal ABO sistemą;

17.65. plauti makštį, atlikti makšties instilijas;

17.66. stebėti, vertinti ir registruoti sąmonės būklę;

17.67. skaičiuoti, vertinti ir registruoti pulsą, kvėpavimo dažnį;

17.68. matuoti, vertinti ir registruoti kraujo spaudimą, kūno temperatūrą;

Komentaras: iš pirmo žvilgsnio tai labai elementarios ir nesudėtingos funkcijos, tačiau ankstesnėse Lietuvos medicinos normos MN 40:2021 „Akušeris“ redakcijose jos nebuvo aiškiai reglamentuotos, todėl trūko aiškumo tiek teisiniu aspektu, tiek akušerių kasdienėje praktikinėje veikloje.

17.69. matuoti ir vertinti gliukozės kiekį kapiliariniame kraujyje;

Komentaras: akušeris turi gebėti ne tik pamatuoti gliukozės kiekį kraujyje, bet ir įvertinti rezultatą, gebėti suprasti bei mokėti suprantamai paaiškinti pacientei, dėl ko galėjo atsirasti būtent tokia reikšmė ir kokių priemonių reikėtų (jei reikėtų) imtis. Rezultatų vertinimas turėtų būti suprantamas kaip rodiklio ribinių verčių žinojimas ir gebėjimas identifikuoti, ar rezultatas tas vertes viršija, ar yra mažesnis nei norma ir kokį poveikį tai gali turėti pacientės sveikatai.

17.70. įgyvendinti mokslo įrodymais pagrįstą, individualizuotą akušerinę pagalbą ir priežiūrą;

17.71. koordinuoti slaugytojo padėjėjo darbą akušerio darbo metu;

Komentaras: tai nauja nuostata, įpareigojanti akušerį, siekiant akušerinės priežiūros tikslų, koordinuoti slaugytojo padėjėjo (kai jis priskirtas akušerinei pagalbai teikti) darbą.